

Osmanlıda Kısmi Bir Etkin Hafıza 20

– Bayram KAYA · 09 Temmuz 2018

Ahali kavrayışlı anlayış içinde destursuz ağza alınamayan "Hanedanı Osmanlı" demek "devlet" demektir. Ahalide tarihsel bir bidayet fikri olmadığından; Osmanlı olmak her şeyin başına konuyordu. Adeta Osmanlıdan önce devlet yokmuştu tarzı düşünmeye bile üşenen ahalide, bidayete ilişkin bilinç genelin düşünmesi içinde hiç yoktu.

Ahaliye ilişkin duyuş, düşünce, sentez ve analizlerin içine, katalizleri olacak bilgi yerine ya da tarihsel bidayet bilinci yerine; ecdat hikayeleri ile doldurulmuştu. Tarih bilincinden yoksun ahaliden oluşan toplumlar, kesikli sürekli oluşu bilmiyordu. Ve olguları değerlendirmede geri beslenme eylemi olamıyorlardı.

Olguları yol haritasına göre değerlendiremiyorlardı. Olgulara kaderci gözle bakıp taat ile kabulleniyorlardı. Kıyası oluşacak değer yargıları temeline kendi üreten emek sahipliklerini koymak yerine sağduyuyu oluşan bu nesnellüğün yeri bilinmez bir el nedenle biati ecdat bilinciyle değişmişti.

Ecdat demekte, hanedanı Osmanlıydı. Ne insan vardı. Ne insanlık vardı. Ne ortak bilinç vardı. Ne de ortak miras içindeki üreten bir ilişki bütünlüğüne bağlı bir kesikli sürekli durumla oluyorduk. Sahip olduğumuz değer; üreten ilişki bilinci olmadığı gibi ne teknik ne teknoloji ne de yeni bir üretim ilişkisi götürmediğimiz Viyana'ya at sürmekti.

Buraları vergiye, haraca bağlayan baskı ve basıncı oluşup; insanların da bir kölecilik öğretisi olan El anlayışlı kilise ve havrada olmasına da "adaletli" yönetim demekle kendimizi uyuşturuyorduk. Eğer kilise ve havra haraca, cizyeye başa dirense ve direniş örgütleydi insanların" kilisede ve havrada oluşunu" sözüm ona "adaleti içinde" oluş denir miydi? Bu eylem tüm imparatorlukların sömürme siyasetidirler.

Sömüren işgalci imparatorlukların işgal ettikleri yerlerin insanını o yerlerin kendi gelenekli dinleri içinde serbest tutmalarıyla imparatorlar adaletli davranmış olmuyorlardı. İmparatorlar yeryüzüne doğru olmanın işgalcisi ve köle sahipliği olan, en büyük mülk sahipleriydiler. Bu nedenle padişahların adil olmaları, tüm gelenek dinlerdeki öğretinin, köle sahipleri padişaha meşruiyet tanımalarındandı.

Padişahın yapacağı propagandayı bu gelenek dinler yüz yıllardır zaten yapıyorlardı. Siz yeter ki işgal edin! Sizin de kavuşunuzu da taşırlardı. Aksi halde hem kölecilik içinde olup sömüreceksiniz; hem de işgal edeceksiniz ama buna rağmen adaletle davranacaktınız! Bu olası mı? Bunu

Roma işgal edilen yerlerdeki geleneksel dinlere pek pek dokunmamıştı. İşgal topraklarında dinlere dokunmamayı ilk kes Roma imparatorları sezmişti. Hatta Roma pagan dinlere saygısız davranıyor diye;

hoşgörüsüz davranıyor diye Hristiyanlığa karşı çıkmıştı. Başka bir nedenle değil Roma, sırf bu nedenle Hristiyanlığa karşı çıkmıştı. Öğretiye değil, sadece hoşgörüsüz olmalarına karşı çıkıyordu.

Her bir dini gelenek; her bir cemaat, her biri bir başka uyuşturmaydı. Sömüren güç buna niye karşı çıksın ki? Gelenekçe olan dinler ve cemaatler ister monoteisti olukla konuşur olsundular ister politeist dil ile konuşundular. Aynı söylemi muhtelif rivayetleriyle aynı sömüren-sömürten kapıya çıkarıyorlardı.

Tüm geleneksel dinler El mantıklı rızık, kader, tevekkül içinde taat, itaat ve biati oluşla seçilmiş kişilere takdir edilen mülkün verilmesi ülküsünü kendilerine temel eksen yapmakla, bu öğretilerden ilhamla çıkış yapıyorlardı. Bu artık herkese bir ilhamdı. Bu nedenle Roma her milletin dinine tapmıştı, nedendi acaba?

Tarihte ilk kes Spartaküs ne millet ilkesiyle ne ecdat peresti ilikle ne din ile ne vatan aşkıyla olmayan meşru bir direnişi başlatmıştı. Bu hareket ortak miraslı üreten sınıf bilinci içinde olmakla; ezenlere karşı ezilenlerin direnci olan bir eylem ve meşruiyetti.

Günümüz uyuşması içinde, ağırlıklı oranıyla pek çok çağdaş düşüncesi içinde bile Spartaküs'ü bilincini Kuzey Afrika Renç ayaklanma bilincini vs. bulmak olanaksızdır. Ne ecdat perest oluş ta ne din perest oluş ta ne millet perest oluşta vs. bu üreten ilişki sahipliği bilincin asla bulamazsınız. Zaten bunlar aydınlığa sırt dönmekle oluşturulan gölge kullanımlardı. Sizi üreten ilişki bağıntılı bilincinize yabancı kılmaktı.

Ahali üreten emek sahipli mukteditirliği bilmiyordu. Nasıl bilsin ki? Bir kere mülk onun değildi! Ve her şeyin kaderle belirlendiği din, iman ve gelenek öğretisi içinde aksi muhal olabilir mi? Aydınlığı karanlık yapmanın bir yolu da ışığa sırtınızı dönmektir. Mülkün sahibi öğretisi ile ışığa sırtınız döndürülmüştü. Böylece arkanızdaki ışığın gölgelerini kader, kısmet, rızık diye gerçeğin yerine koyacaksınız.

Gerçeğin yerine konan gölgelerden biri de ortak miras, tarihsel miras, insanlık mirasına göre oluş yerine bunlardan tamamen soyutlanan bir ecdat bilinciydi. İnsanlıktan ve ortak mirastan kopuk bir ecdat anlayışı aydınlığın tam bir karartılmasıydı.

Ecdat bilinci çağdaş uygarlıktan kopuk olamazdı. İnsanlığın aydınlanmasından başka olamazdı. Üreten bilgi ve bilinç ile bilim yapan disiplin, ecdat bilinci olmaktan çıkarılmış; salt at koşturan fetheden bilinç olmuştu. Sosyolojik kavramlar toplumsal kavramların yerine konmakla akıl dışı her şey olmuşlardı!

Sosyolojik oluşun temeli bile ecdat severlik ve ecdat değildir. Sosyal oluş doğa da yardımlaşma içinde sağlatma yapmanın bilincidir. Yani üretim hareketinin öncülü olan sosyal organizasyondur. Ecdat perest oluş ve mülk sahibinin zıllullah olması gibi sırf bu iki neden bile sorgulamayı bastıran ajanlardır.

Ahali bu iki nedenle bile ortak miras içinde üreten ilişkileriyle, üreten bağıntıya dek ilişki alanlarının

ortak savunulmasıyla kesikli sürekli olamıyordu. Osmanlı mülkü dediği için ölüyordu. Osmanlı mülkü ortak bir yararlanma değildi. Mülk padişahındı. Padişah lütfederse ahali köle olarak çift koşup padişahın takdiri kadar bir kısım olan rızıkla geçiniyordu.

Çift koşma köleciliği sonradan öyle dayanılmaz boyutlara geldi ki ahali çift koştuktan vaz geçti. Kaçtı. Ahalinin adı Osmanlı gözünde "nankör çift bozanlar" Aklın düşünme kriteri içinde üreten emek yoktu. Ortak mirasla yapabilirlik iradesi yoktu. Ahali bu iradeyi geri bağlanım referanslarına götürecek bir tarihi hafızasızlık içindeydi. Ahali, düşünemez şaşkınlıkla saltanatın ve biatin kılavuzluğu içindeydiler.

Osmanlı mülkün sahibi olunca eksen; mülkün sahipleri olmanın keyif ve iradesini oluşturan çekimleydi. Osmanlı; "devlet benim" diyordu. Yani ben devletim diyordu. Ben olmazsam devlette olmaz diyordu. Ahali de Osmanlısız bir devlet tasavvuru, pek pek olası değildi. Ve devleti; "Osman'ı Aliye", ahaliyi de "Osmanlının menfaati aliyesi" için varlar diye tanımlar oluyordu. Devlet adı bir aile adı olmakla devlet adı, mülk adı aile adına eşitlenmişti. Aliyeyi Osmanlı olmayınca devlet te, millet te olmazdı!

Ahali de mülkü Osmanlıdan olan mutlak bir tasarruf durumdu. Osmanlı şunu, şunu yapmış; Osmanlı şöyle yaşamış dediğinizde, köle olmak dışında ahalinin zaten bunda pek bir payı yoktur. Hatta şimdiki mevcut ve tarihi eser olmakla korunan Osmanlı sarayına bakmanız yapılanları anlamaya yeterlidir. Bu bakışta ahaliye ve mülk sahibine ait epey bir fikir edinip yaşanmış olanları tasavvur edersiniz sanırım. Ahali insanlığın ve kendisinin köleliğini başlatan tarihsel sürecin İbrahim, Nemrut üzerinde sembolize edilen hikayelerini dinleyip dinleyip travmalarıyla mest olmuşlar.

Miras saraylara baktığınızda her bir saray kendi geçmiş zamanlardaki yaşanmışlığın izlerini taşırlar. Sarayların korunan atmosferi içinde oluşan tasavvurlardan hareketle sürecin adeta o dönemlere ait zihnin canlı tanıklığını ortaya koyuyordunuz. Oysa Osmanlı "ecdat söylemiş" dediğinde ortada saray olan kendi söyleminden başka onu gerçekleyen hiçbir tanıklık yoktur.

İslam'ın doğuş süreci, Arabın sentezci bir mantıkla değil de parçalı ve kavmiyetçi bir mantıkla ortaya koyduğu tasavvurlarını aşan bir tutumdur. Bu tutum, yerelden çevreye doğru gelişmeleri olan sürece vurgularla öne çıkmayı fark eden bir inşaydı. İslam'ı, sentezi bir kültürün içinde bina etmek istiyordu. Yol doğrudur. Ve tarihsel olan siyaset te tarihe göre doğrultulmuştu.

İslam'ın doğuşu yeni sentezler üzerinde girişir olmakla; ortak bir maliye, ortak bir yönetim ve ortak bir savunma gücünü oluşturacak bir merkez düzenleyiciliği içindeki kendi koordinasyonunu oluşturdu. Bu şu demektir: İslam'ın doğuşu söylem ve hareketiyle inşacı olmanın ruhuna dokunmuştu. Bu nedenle İslam birliği ilk adımda sağlam ve değişmez temeller üzerine bina oluyordu.

Ne var ki bu başlanış ruhu dört halife döneminde henüz tam ikmal edilmiş değildi. Araba göre kurum ve kuralları dışında iyi biçimlenmiş bir kendi kurumlaşmasını ne yazık ki tam yapıp oturtamamıştı. Arap

dünyası dışındaki yerleşik kültür farklıydı. Kendisini çevrim eder denli düzenlemeler, Arap Dünyası dışında yeterince gelişip otomatik süreçlerle işleyişini yapamayan kurumlaşmalardı. Bu kurallar Arap ve çöl ruhuna çok uygundu. Ama dış dünyaya açılmayla ganimeti fetih huyunun gerisinde kalmıştı.

Yeterince kurumlaşmayan yöneten irade, fetih topraklarında organize olup kurum ve kurallar bir türlü gereği gibi devreye girmiyordu. Arap yönetimi yeterince bürokrasi bilmiyordu. Arabın ganimeti fetih ruhu yöneten irade bilincinin önünde gitti. Fetih hızlı gidiyor fakat yönetim tökezliyordu. Fetihle yönetim birlikte giden uyum değildi.

Zaten geçmişten beri yağmacı olan Arabın yağma dışında yağmaladığı grupları pek pek yönetmek gibi kaygıları olmamıştı. Yağma için süreç iyi gidiyordu. Fakat İslami bir tezle şiar olan cihanı "mülkü İslam" yapma ülküsü taşınyordu. İslami ruh içindeki "Mülkü İslam" oluş şiarını inisiyatif alısla, fetih yapan ganimet elde eden tutum birbiriyle çelişiyordu.

İleri giden ganimet edinen bir fetih ile gerektiği gibi bürokrasi bilmeyen yönetimler nedenle ileride olan fetih gücü sık sık geri tarafla uğraşmak zorunda kalıyordu. Bu çelişkiler nedeniyle, fetih topraklarını yönetememe süreci, fetih yapmanın çok gerisinde kalıyordu.

Fetih işi yönetme bilincinden ileride olmakla, fetih yapmanın gerisinde sürekli yönetememe sorunu birikiyordu. Fetihle yönetememe süreci çatallanma veriyordu. Yönetim gücü tökezledikçe, fatih ruh şiddetin dozu iyice ve pek çok artıyordu. Fetih karşısında fetih topraklarında iyi organize olamama işi süreci yönetemiyordu.

Fatihler fetih sürecine uygun bir hızda ve kısa sürede çareyi bulmak zorundaydılar. Çareyi kısa sürede buldular da. "Kendisi gibi" fetih altındaki "köleci yönetimler, köleci uyruklarını nasıl yönetiyorlarsa" çareyi öyle yöneten bir örgütlenme içinde olmakla buldular. Bu örgütlenmeyi de kendi söylemleriyle desteklediler. Fatih güç, fetih sonrasında; fetih toprağındaki yönetimle, yöneten gücü paylaşıyordular.

Emeviler, kendisi gibi köleci yönetim olan ama kendilerinden çok çok gelişmiş bir üretim ve yönetim faaliyeti içinde olan hazır Sasani kaynaklarını devreye soktular. Fetih yapılan topraklarında Sasani bürokrasisini, fetih toprakları üzerinde siyaseten yöneten ve işleyen bir bürokrasi kıldılar.

Buna rağmen Fatih güç, yöneten iradeye de kendi anlayışlı damgasını vurmak istiyordu. Damga vurma düşüncesi, düşünce olarak güzeldi. Ama damgası vurulmak istenen ruh ile yöneten inşacı somutluk uyuşmuyordu. Egemenliği olmayan damga ruhunun üzerine de somut inşalar kurulamıyordu. Neden? Çünkü sosyal inşacı dini inançlar ve dini söylemler üreten inşacı sistemin kuralları değildiler.